

ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

Робоча програма навчальної дисципліни (Силабус)

Реквізити навчальної дисципліни

Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський)
Галузь знань	D Бізнес, адміністрування та право
Спеціальність	D4 Публічне управління та адміністрування
Освітня програма	Публічне управління та адміністрування
Статус дисципліни	Нормативна
Форма навчання	очна (денна)
Рік підготовки, семестр	1 курс, осінній семестр
Обсяг дисципліни	5 кредитів ECTS / 150 годин лекції 30 год., практичні заняття 30 год., самостійна робота 90 год.
Семестровий контроль/ контрольні заходи	Екзамен / модульна контрольна робота
Розклад занять	https://schedule.kpi.ua/
Мова викладання	Українська
Інформація про керівника курсу / викладачів	Лектор: кандидат юридичних наук, доцент Шумак Ігор Олексійович , вебсторінка викладача: https://ktpu.kpi.ua/faculty/shumak-igor-oleksijovych/ e-mail: shumak.igor@lil.kpi.ua Практичні / Семінарські: кандидат юридичних наук, доцент Шумак Ігор Олексійович , shumak.igor@lil.kpi.ua
Розміщення курсу	https://classroom.google.com/c/NzkwOTQyNzI0ODM4?cjc=okxmp7gy

Програма навчальної дисципліни

1. Опис навчальної дисципліни, її мета, предмет вивчення та результати навчання

«Теорія держави і права» є однією з фундаментальних навчальних дисциплін, що належить до нормативних освітніх компонентів циклу загальної підготовки бакалавра публічного управління та адміністрування.

Метою навчальної дисципліни є формування професійної правосвідомості студентів у сфері існування правової реальності в її різноманітних проявах (правових нормативах, правовій свідомості, правовій поведінці); оволодіння системою правових понять і основних концепцій існування права і держави, як підґрунтя для вивчення законодавства та юридичних процедур; набуття компетентностей, визначених стандартом вищої освіти та достатніх для розв'язання складних спеціалізованих задач у галузі управління та адміністрування, ефективного виконання професійної діяльності за обраною спеціальністю.

Предметом вивчення є загальнотеоретичні закономірності виникнення й функціонування державно-правових інститутів, понятійно-категорійний апарат юриспруденції (правознавства), практичне застосування права, призначення та можливості права і держави при вирішенні загальних соціальних та особистих питань.

Навчальна дисципліна, як компонент освітньої програми підготовки бакалавра, забезпечує наступну відповідність програмних компетентностей та результатів навчання за освітньо-професійною програмою «Публічне управління та адміністрування».

Загальні компетентності (soft skills):

ЗК 01. Здатність вчитися та оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 02. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 03. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 14. Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності.

Фахові (спеціальні, предметні) компетентності:

ФК 03. Здатність забезпечувати дотримання нормативно-правових та морально-етичних норм поведінки.

ФК 14. Здатність застосовувати механізми синергії влади, громади та бізнесу для долаття кризових явищ в суспільстві.

ФК 15. Здатність забезпечувати безпечне та інноваційне середовище функціонування публічної сфери на основі принципів цифрової трансформації та належного врядування.

Програмні результати навчання:

ПРН 01. Використовувати базові знання з історичних, культурних, політичних, соціальних, економічних засад розвитку суспільства.

ПРН 06. Знати основні нормативно-правові акти та положення законодавства у сфері публічного управління та адміністрування.

ПРН 19. Знати механізми взаємодії органів публічної влади, бізнес структур та неурядових організацій.

2. Пререквізити та постреквізити дисципліни (місце в структурно-логічній схемі навчання за відповідною освітньою програмою)

Пререквізити: базові знання з основ права, правознавства.

Постреквізити: на результатах навчання з дисципліни базується подальше вивчення таких освітніх компонентів, як «Політологія», «Правові засади адміністративної діяльності».

3. Зміст навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна складає один освітній компонент, шифр за ОПП:

ЗО 03. Теорія держави і права.

Тема 1. Теорія держави і права в системі суспільних наук.

Тема 2. Походження права і держави.

Тема 3. Філософія держави.

Тема 4. Форма держави. Типологія держави.

Тема 5. Основи теорії влади. Механізм держави.

Тема 6. Політична система суспільства і держава.

Тема 7. Людина і держава.

Тема 8. Філософія права.

Тема 9. Право в системі соціального регулювання.

Тема 10. Форми права. Норми права.

Тема 11. Правовідносини.

Тема 12. Тлумачення та реалізація норм права.

Тема 13. Правомірна поведінка. Правопорушення. Юридична відповідальність.

Тема 14. Правова свідомість та правова культура.

Тема 15. Правові системи світу.

4. Навчальні матеріали та ресурси

Базова література:

1. Конституція України від 28 черв. 1996 р.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення 15.06.2025).

2. Бобровник С. В. Загальна теорія права. Нормативний курс : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2023. 596 с.
3. Загальна теорія права : підручник. 2-ге вид. / за ред. О. В. Петришина. Харків : Право, 2025. 576 с.
4. Машков А. Д. Теорія держави і права : підручник. Київ : Алерта, 2024. 452 с.
5. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підручник. 4-те вид. Київ : Алерта, 2021. 528 с.

Додаткова література:

1. Каткова Т. Г. Теорія держави і права. Навчальний посібник у визначеннях та таблицях : навч. посіб. Харків : Право, 2020. 96 с.
2. Кельман М. С., Стратонов В. М. Загальна теорія права : підручник. Херсон : ОЛДІ-плюс, 2020. 742 с.
3. Крестовська Н. М., Матвєєва Л. Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести : підруч. Київ : Юрінком Інтер, 2023. 584 с.
4. Пендюра М. М. Теорія держави та права. Курс інтерактивних лекцій. Київ, 2023. 468 с. URL: https://www.navs.edu.ua/files/kafedru/tdp/2024/kurs_interakt_lek_tdp_2023.pdf (дата звернення 15.06.2025).
5. Правова карта сучасного світу : навч. посіб. 2-ге вид., змін. та доп. / О. В. Петришин та ін. Харків : Право, 2023. 478 с.
6. Рабінович П. М. Основи теорії та філософії права: навч. посібник. Львів: Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2021. 256 с.
7. Скакун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс) : підручник. Харків: Еспада, 2006. 776 с.
8. Сухонос В. В. Держава: питання теорії : підручник. Київ : Університетська книга, 2023. 343 с.
9. Сухонос В. В. Теорія держави і права : підручник. Київ : Університетська книга, 2023. 544 с.
10. Теорія держави і права в схемах та таблицях : навч. посіб. / за заг. ред. Л. Р. Наливайко. Київ : «Хай-Тек Прес», 2020. 296 с. URL: https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/5097/3/%d0%a2%d0%94%d0%9f_%d1%81%d1%85%d0%b5%d0%bc%d0%b8%202020.pdf (дата звернення 15.06.2025).
11. Українська правнича енциклопедія / за заг. ред. В. М. Тертишника, Л. Р. Наливайко, А. Є. Фоменко, В. В. Ченцова. Київ : Алерта, 2023. 768 с.

Інформаційні ресурси:

1. Велика українська енциклопедія : електронна версія / Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», Інститут програмних систем НАН України. URL: https://vue.gov.ua/%D0%93%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0 (дата звернення 15.06.2025).
2. Енциклопедія Сучасної України : онлайн-версія / Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. URL: <https://esu.com.ua/> (дата звернення 15.06.2025).
3. Для пошуку нормативно-правових актів бажано використовувати офіційний вебсайт парламенту – Верховної Ради України – <https://www.rada.gov.ua/>

Підручники і навчальні посібники вільно доступні, зокрема, на сайтах:

1. Бібліотека: політологія. *Politics.ellib.org.ua* : вебпортал. URL: <http://politics.ellib.org.ua/> (дата звернення 15.06.2025).
2. Бібліотека українських підручників. *Westudents.com.ua* : вебсайт. URL: <https://westudents.com.ua/> (дата звернення 15.06.2025).
3. Книги з економіки, права, фінансів, політики. *UkrKniga.org.ua* : вебсайт. URL: <http://ukrkniga.org.ua> (дата звернення 15.06.2025).

Науково-технічна бібліотека ім. Г.І. Денисенка Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» : вебсайт. URL: <https://www.library.kpi.ua/> (дата звернення 15.06.2025).

5. Методика опанування навчальної дисципліни (освітнього компонента)

Відповідно до навчального плану підготовки бакалавра передбачено наступні види навчальних занять:

- лекції;
- практичні заняття;
- консультація.

Теми лекцій та практичних занять взаємозв'язані, матеріал вивчається в логічній послідовності. На практичних заняттях розглядаються найбільш суттєві теоретичні питання, які дозволяють забезпечити студентам можливість глибокого самостійного вивчення всього програмного матеріалу. Консультація проводиться викладачем щотижня згідно з графіком, затвердженим кафедрою.

Методи і технології навчання. Використовуються дидактичні методи, спостереження і порівняння, узагальнення і абстрагування, аналогія, індукція, дедукція, аналіз і синтез, аналітико-синтетичний, абстрактно-дедуктивний, конкретно-індуктивний, пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, частково-пошуковий, дослідницький. Також комплекс методів, зокрема практичні, наочні, словесні, проблемні, частково-пошукові та інші групи методів. Серед методів навчання за характером логіки пізнання використовуються аналітичний, індуктивний, дедуктивний, традиційний методи.

На заняттях використовуються мультимедійне обладнання, комп'ютер. При дистанційному навчанні використовуються сервіси відеоконференцій Zoom та/або Google Meet, освітній вебсервіс Google Classroom на платформі «Сікорський», месенджери для комунікації зі студентами. У цифровому середовищі взаємодія між здобувачами освіти, викладачем, університетом відбувається за допомогою університетського програмного забезпечення першої в Україні, яка функціонує з 2011 р., АІС «Електронний Кампус», а також автоматизованої інформаційної системи «Му KPI UA».

Лекції та практичні заняття

Назва теми, перелік основних питань, література
Тема 1. Теорія держави і права в системі суспільних наук 1. Поняття, предмет та система теорії держави і права. 2. Функції теорії держави і права. 3. Методологія теорії держави і права. 4. Місце теорії держави і права в системі соціально-гуманітарних та юридичних наук. <i>Література:</i> базова [2-5], додаткова [1-15].
Тема 2. Походження права і держави 1. Соціальні передумови буття права і держави. 2. Соціальна генеза права. 3. Основні теорії походження держави. 4. Основні шляхи виникнення та формування держави. <i>Література:</i> базова [2-5], додаткова [1-15].
Тема 3. Філософія держави 1. Сучасні підходи до вивчення держави. 2. Поняття, ознаки та атрибути держави. 3. Сутність держави. 4. Функції держави. <i>Література:</i> базова [2-5], додаткова [1-15].
Тема 4. Форма держави. Типологія держави 1. Поняття та структура форми держави. 2. Форма державного правління: поняття, види. 3. Форма державно-територіального устрою: поняття, види. 4. Форма державно-політичного устрою: поняття, види.

5. Формацийний підхід до типології держави.
6. Цивілізаційний підхід до типології держави.
7. Демократичний та соціально-правовий тип держави.

Література: базова [1-5], додаткова [1-15].

Тема 5. Основи теорії влади. Механізм держави

1. Влада як соціальний інститут.
2. Державна влада та її властивості.
3. Влада сучасної держави: законодавча, виконавча, судова, контрольна.
4. Механізм держави: поняття, ознаки, структура.
5. Апарат держави як центральний елемент механізму держави.
6. Орган держави як елемент апарату держави.
7. Державна служба.

Література: базова [1-5], додаткова [1-15].

Тема 6. Політична система суспільства і держава

1. Політична система суспільства: поняття, сутність, типологія.
2. Місце держави в політичній системі суспільства.
3. Громадянське суспільство і держава.
4. Місцеве самоврядування і держава.
5. Держава і соціальне партнерство.

Література: базова [1-5], додаткова [1-15].

Тема 7. Людина і держава

1. Правовий статус особи.
2. Теорія прав людини.
3. Основні права і свободи людини і громадянина.
4. Юридичні обов'язки людини і громадянина.
5. Гарантії прав людини у сучасній державі.
6. Міжнародні стандарти прав людини.

Література: базова [1-5], додаткова [1-15].

Тема 8. Філософія права

1. Філософія права: поняття, предмет, структура.
2. Основні концепції праворозуміння.
3. Право як феномен: поняття, ознаки, властивості.
4. Функції та принципи права.
5. Соціальна цінність права.

Література: базова [2-5], додаткова [1-15].

Тема 9. Право в системі соціального регулювання

1. Загальна характеристика системи соціальних норм.
2. Право і мораль.
3. Право і релігія.
4. Право і політика.
5. Право і корпоративні норми.
6. Право і технічні норми.

Література: базова [2-5], додаткова [1-15].

Тема 10. Форми права. Норми права

1. Поняття і види форм (джерел) права.
2. Нормативно-правові акти.
3. Право і законодавство.
4. Поняття, ознаки та структура норми права.
5. Класифікація норм права.
6. Нормотворча техніка.

Література: базова [1-5], додаткова [1-15].

Тема 11. Правовідносини

1. Поняття, ознаки та види правовідносин.
2. Структура правовідносин.
3. Юридичні факти.

<i>Література:</i> базова [2-5], додаткова [1-15].
Тема 12. Тлумачення та реалізація норм права 1. Поняття, функції та види тлумачення правових норм. 2. Способи тлумачення правових норм. 3. Реалізація норм права: поняття та форми. 4. Стадії застосування правових норм. 5. Акт правозастосування: поняття, властивості, види. 6. Прогалини у праві. Аналогія закону й аналогія права. <i>Література:</i> базова [1-5], додаткова [1-15].
Тема 13. Правомірна поведінка. Правопорушення. Юридична відповідальність 1. Поняття й основні види правомірної поведінки. 2. Правопорушення: поняття, склад, види. 3. Причини правопорушень і шляхи їх подолання. 4. Юридична відповідальність: поняття, види, мета та функції. 5. Підстави та принципи юридичної відповідальності. <i>Література:</i> базова [1-5], додаткова [1-15].
Тема 14. Правова свідомість та правова культура 1. Правосвідомість: поняття, структура, функції та види. 2. Поняття та види деформації правової свідомості. Правовий нігілізм. 3. Правова культура: поняття, структура, функції, види та типи. 4. Правове виховання: поняття, форми, методи. <i>Література:</i> базова [2-5], додаткова [1-15].
Тема 15. Правові системи світу 1. Правова система: поняття, ознаки, структура. 2. Типології та класифікації правових систем сучасності. 3. Правова система України. 4. Правова система Європейського Союзу. <i>Література:</i> базова [1-5], додаткова [1-15].

6. Самостійна робота здобувача вищої освіти

Крім навчальних занять, відповідно до навчального плану підготовки бакалавра передбачено також наступні форми освітнього процесу:

- самостійна робота;
- контрольні заходи.

Теоретичні та практичні знання поглиблюються шляхом самостійної роботи з використанням рекомендованої літератури та ресурсів глобальної мережі Internet.

6.1. Питання до самостійної роботи

Назва теми, перелік основних питань, література	Форма контролю
Тема 1. Теорія держави і права в системі суспільних наук 1. Об'єкт теорії держави і права. 2. Теорія держави і права та філософія. <i>Література:</i> базова [2-5], додаткова [1-15].	<i>опитування</i>
Тема 2. Походження права і держави 1. Звичаєве право. 2. Формування держави і права на території України. <i>Література:</i> базова [2-5], додаткова [1-15].	<i>опитування / практичні завдання</i>
Тема 3. Філософія держави 1. Поняття та предмет філософії держави. 2. Теорії про перспективи подальшого розвитку держави. <i>Література:</i> базова [2-5], додаткова [1-15].	<i>опитування / практичні завдання</i>
Тема 4. Форма держави. Типологія держави 1. Державоподібні об'єднання. Міждержавні об'єднання. 2. Конституційний тип Української держави.	<i>опитування / тестові завдання</i>

<i>Література:</i> базова [1-5], додаткова [1-15].	
Тема 5. Основи теорії влади. Механізм держави 1. Владні відносини. 2. Механізм Української держави. 3. Апарат Української держави. <i>Література:</i> базова [1-5], додаткова [1-15].	опитування / тестові завдання/ практичні завдання
Тема 6. Політична система суспільства і держава 1. Політична система України. 2. Взаємодія громадянського суспільства й Української держави. <i>Література:</i> базова [1-5], додаткова [1-15].	опитування / тестові завдання
Тема 7. Людина і держава 1. Конституційні права людини в Україні. 2. Охорона та захист прав людини в Україні. <i>Література:</i> базова [1-5], додаткова [1-15].	опитування / тестові завдання
Тема 8. Філософія права 1. Гносеологія права. 2. Онтологія права. <i>Література:</i> базова [2-5], додаткова [1-15].	опитування / тестові завдання
Тема 9. Право в системі соціального регулювання 1. Державне регулювання. 2. Взаємодія норм моралі та норм права. <i>Література:</i> базова [2-5], додаткова [1-15].	опитування
Тема 10. Форми права. Норми права 1. Місце міжнародного права в системі національного права. 2. Особливості норм міжнародного права. 3. Принципи та підходи до систематизації законодавства. <i>Література:</i> базова [1-5], додаткова [1-15].	опитування / практичні завдання
Тема 11. Правовідносини 1. Правові аксіоми. 2. Преюдиційні факти. <i>Література:</i> базова [2-5], додаткова [1-15].	опитування / тестові завдання
Тема 12. Тлумачення та реалізація норм права 1. Правозастосування як особлива форма реалізації норм права. 2. Способи подолання прогалин у праві. <i>Література:</i> базова [1-5], додаткова [1-15].	опитування / практичні завдання
Тема 13. Правомірна поведінка. Правопорушення. Юридична відповідальність 1. Конституційно-правова відповідальність. 2. Підстави притягнення і звільнення від юридичної відповідальності. <i>Література:</i> базова [1-5], додаткова [1-15].	тестові завдання / практичні завдання
Тема 14. Правова свідомість та правова культура 1. Культурологія права. 2. Форми правової роботи з громадами. <i>Література:</i> базова [2-5], додаткова [1-15].	тестові завдання / практичні завдання
Тема 15. Правові системи світу 1. Мусульманське право. 2. Правова політика: поняття, ознаки, структура. <i>Література:</i> базова [1-5], додаткова [1-15].	тестові завдання / практичні завдання

Строк виконання усіх видів самостійної роботи – дата проведення практичного заняття з відповідної теми.

6.2. Планування часу самостійної роботи

Орієнтовне планування здобувачем освіти свого часу (академічних годин - мінімальної облікової одиниці навчального часу, яка в КПІ ім. Ігоря Сікорського триває 45 хвилин) на виконання окремих робіт СРС з навчальної дисципліни.

№ з/п	Вид роботи студента /студентки	Норма часу, год.	Кількість	Всього, годин
1.	Підготовка до лекції	0,5	15	7,5
2.	Підготовка до практичного заняття, робота з літературою та навчальними ресурсами за темами	3,3	15	48,5
3.	Підготовка до МКР	4	1	4
4	Підготовка до екзамену	30	1	30
	Всього			90

Політика та контроль

7. Політика навчальної дисципліни (освітнього компонента)

Правила відвідування занять. Здобувачам освіти рекомендується відвідувати лекції та практичні заняття. Система оцінювання орієнтована на отримання балів за активність студента/студентки, а також виконання завдань, які здатні розвинути практичні уміння та навички. Відсутність на лекції не відпрацьовується, оскільки теми та питання лекцій і практичних занять співпадають. Згідно з «Положенням про систему оцінювання результатів навчання в КПІ ім. Ігоря Сікорського» заборонено оцінювати присутність або відсутність здобувача на аудиторному занятті, в тому числі нараховувати за це заохочувальні або штрафні бали. Детально: <https://osvita.kpi.ua/node/37>. Відсутність на практичному занятті відпрацьовується.

Особливості організації освітнього процесу під час дистанційного навчання визначено «Положенням про дистанційне навчання в КПІ ім. Ігоря Сікорського». Детально: <https://osvita.kpi.ua/node/188>. А також Регламентом проведення семестрового контролю в дистанційному режимі. Детально: <https://osvita.kpi.ua/node/148>.

Правила поведінки на заняттях. Норми етичної поведінки студентів і науково-педагогічних працівників визначені у розділі 2 Кодексу честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Детально: <https://kpi.ua/code>.

На території університету здобувачі вищої освіти зобов'язані дотримуватись установлених Правил внутрішнього розпорядку. Детально: <https://kpi.ua/admin-rule>.

Під час лекцій і практичних занять в аудиторіях, а також у форматі відеоконференцій, мобільні телефони слід використовувати лише в беззвучному режимі та виключно з навчальною метою — для пошуку необхідної інформації в мережі Інтернет.

Правила призначення заохочувальних балів

Заохочувальні рейтингові бали, критерій	Ваговий бал, max	Заохочувальні рейтингові бали, критерій	Ваговий бал, max
Участь у міжнародних, всеукраїнських, університетських та/або інших заходах (конференція, круглий стіл, конкурс, олімпіада тощо) за тематикою навчальної дисципліни	+5 балів	Проходження онлайн-курсу за тематикою навчальної дисципліни (неформальна, інформальна освіта)	+5 балів
Публікація (тези доповіді, творча робота) на міжнародних, всеукраїнських, університетських та/або інших заходах (конференція, круглий стіл, конкурс тощо) за тематикою навчальної дисципліни	+5 балів	Виступ на занятті з ініціативною доповіддю і презентацією на обрану творчу тему, погоджену з викладачем, за програмою дисципліни	+5 балів

Заохочувальні бали не входять до основної шкали РСО, а їхня сума не може перевищувати 10 балів.

Проходження онлайн-курсів. Неформальна, інформальна освіта (самоосвіта)

Результати навчання, здобуті шляхом неформальної та/або інформальної освіти, визнаються у відповідності до [Положення](#). За проходження тренінгу, дистанційного курсу, вебінару, майстер-класу тощо за тематикою дисципліни до семестрового рейтингу нараховуються заохочувальні бали. За умови пред'явлення відповідного сертифіката, свідоцтва чи іншого документа, отриманого в цьому семестрі, додається 5 балів за сертифікат (до 10 заохочувальних балів в цілому).

Більш детально про платформи для вдосконалення навичок і саморозвитку на сайті <https://mon.gov.ua/news/platformi-dlya-vdoskonalennya-navichok-i-samorozvitku>

Політика дедлайнів та перескладань. Відпрацювання практичного заняття, за рішенням викладача, може здійснюватися у формі опитування, тестування, виконання практичного завдання, розв'язання задачі з відповідної теми.

На останньому за розкладом занятті проводиться основна форма поточного контролю у вигляді письмової модульної контрольної роботи, до якої включено відповіді на теоретичні питання, або практичні завдання, або тестові завдання з теми 15. Результат модульної контрольної роботи для студента, який не з'явився на контрольний захід, є нульовим. У такому разі, студент має можливість повторно виконати модульну контрольну роботу.

Порядок ліквідації академічної заборгованості та перескладання семестрового контролю регулюється Положенням про поточний, календарний та семестровий контроль результатів навчання в КПІ ім. Ігоря Сікорського. Детально: <https://osvita.kpi.ua/index.php/node/32>. Здобувач вищої освіти, у якого за результатами семестрового контролю виникла академічна заборгованість, також має право її ліквідувати відповідно до Положення про надання додаткових освітніх послуг здобувачам вищої освіти в КПІ ім. Ігоря Сікорського. Детально: <https://osvita.kpi.ua/index.php/node/177>.

Політика академічної доброчесності та її принципи визначені у розділі 3 Кодексу честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Детально: <https://kpi.ua/code>.

Процедура з питань запобігання та виявлення плагіату в академічних текстах за авторства здобувачів, дотримання вимог наукової етики та поваги до інтелектуальних надбань, відповідальності за порушення загальноприйнятих правил цитування визначена у «Положенні про систему запобігання академічному плагіату в КПІ ім. Ігоря Сікорського». Детально: <https://osvita.kpi.ua/node/47>.

Інша інформація щодо академічної доброчесності, зокрема, нормативно-правові документи, офіційні рекомендації, накази та розпорядження, соціологічні дослідження, методичні матеріали, освітні курси на сайті університету за посиланням: <https://kpi.ua/academic-integrity>.

Недотримання принципів академічної доброчесності, зокрема виявлення плагіату чи дублювання завдань, тягне за собою виставлення нульового балу за відповідну роботу.

Політика використання штучного інтелекту та її принципи регламентуються наказом «Політика використання штучного інтелекту для академічної діяльності в КПІ ім. Ігоря Сікорського» від 29.12.2023 р. № НОН/393/2023. Усі завдання, виконання яких передбачено програмою дисципліни, мають бути результатом власної оригінальної роботи здобувача. Використання штучного інтелекту (ШІ) для автоматичної генерації відповідей без подальшого їх аналізу та доопрацювання заборонено. Здобувачам необхідно дотримуватися принципів відповідального та етичного використання ШІ. Не рекомендується покладатися на ШІ як на єдине джерело інформації, варто перевіряти та аналізувати отримані дані з інших авторитетних джерел. Усі випадки використання текстових генераторів, інших інструментів ШІ для виконання завдань мають бути чітко вказані та задокументовані. Використання ШІ має відповідати принципам академічної доброчесності. Детально: <https://osvita.kpi.ua/node/1225>.

8. Види контролю та рейтингова система оцінювання результатів навчання (РСО)

Поточний контроль: експрес-опитування, опитування за темою заняття, тест, виконання практичного завдання, розв'язання задач (кейсів), МКР.

№ з/п	Поточний, семестровий контроль	Ваговий бал	Кількість	Всього, 100 балів
1.	Практичне заняття	3	15	45
2.	Модульна контрольна робота (МКР)	5	1	5
3.	Екзамен			50

Поточний контроль має чотири рівні оцінювання, критерії:

— повна відповідь (не менше 95% інформації з базової та додаткової літератури) – студент/студентка демонструє повні й міцні знання навчального матеріалу в заданому обсязі, правильно і обґрунтовано приймає необхідні рішення в різних комунікативних ситуаціях – практичне заняття **3 бали**, МКР – **5 балів**;

— достатньо повна відповідь (не менше 75% інформації) або повна відповідь з несуттєвими недоліками, які допускає студент/студентка – практичне заняття **2,5-2 бали**, МКР – **4,5-4 бали**

— неповна відповідь (не менше 60% інформації з базової та додаткової літератури), студентом/студенткою засвоєно основний теоретичний матеріал, але допущено неточності – практичне заняття **1,5-1 бал**, МКР – **3,5-3 бали**;

— відповідь не відповідає вимогам, вказаним вище – практичне заняття, МКР – **0 балів**.

Результати поточного контролю здобувача регулярно вносяться викладачем до модуля «Поточний контроль» АІС Електронний кампус.

Календарний контроль: проводиться двічі на семестр (на 7 тижні та 13 тижні) як моніторинг поточного стану виконання вимог Силабусу. Студент є атестованим, якщо його поточний рейтинг складає не менше ніж половину максимально можливого балу на момент виставлення атестації. Умови одержання першої атестації, рейтинг: ≥ 11 балів, другої атестації ≥ 20 балів.

Результати календарного контролю здобувача вносяться викладачем до модуля «Календарний контроль» АІС Електронний кампус.

Семестровий контроль: екзамен.

Умови допуску до семестрового контролю: семестровий рейтинг більше 30 балів.

Форма проведення семестрового контролю - **комбінований екзамен**. Кількість балів - 50.
Перша частина екзамену. Відповіді в Google Forms на **екзаменаційні тестові завдання**, які містять 20 тестів. Кількість балів - 20. Критерії оцінювання: 1 бал за 1 правильну відповідь.
Друга частина екзамену. Усна відповідь на один **екзаменаційний білет**, який містить три питання. Питання до екзамену наведено у підрозділі 9.2. Силабусу. Кількість балів - 30.

Усна відповідь на питання екзаменаційного білету має шість рівнів оцінювання, критерії:

10 балів – повна відповідь здобувача/здобувачки освіти на три питання екзаменаційного білету (не менше 95% інформації з базової та додаткової літератури), на високому рівні опрацьовано матеріали лекцій та іншу додаткову літературу, вільно володіє матеріалом, правильно відповідає на питання, активно підтримує діалог з викладачем, правильно і обґрунтовано приймає рішення в різних комунікативних ситуаціях;

9 балів – повна відповідь (не менше 85% інформації з базової та додаткової літератури), в цілому вільно володіє матеріалом, правильно відповідає на питання, підтримує діалог з викладачем, або повна відповідь на три питання екзаменаційного білету з несуттєвими недоліками, які допускає здобувач/здобувачка;

8 балів – в цілому повна відповідь (не менше 75% інформації з базової та додаткової літератури) або в цілому правильна відповідь на питання, підтримує діалог з викладачем, в цілому правильно і обґрунтовано приймає необхідні рішення в різних комунікативних ситуаціях з певними недоліками, які допускає здобувач/здобувачка;

7 балів – неповна відповідь здобувача/здобувачки (не менше 65% базової інформації), опрацьовано основні матеріали лекцій, частково базову та додаткову літературу, володіє матеріалом, частково правильно відповідає на питання, діалог з викладачем підтримує частково, в основному засвоєно основний теоретичний матеріал, у відповіді допускає неточності;

6 балів – неповна відповідь здобувача/здобувачки (не менше 60% базової інформації), частково опрацьовано матеріали лекцій, базову та додаткову літературу, частково володіє матеріалом, частково правильно відповідає на питання, дискусію майже не підтримує, частково засвоєно основний теоретичний матеріал, у відповіді допускає неточності;

0 балів — відповідь не відповідає вимогам, вказаним вище.

Порядок проведення контрольних заходів визначено у «Положенні про поточний, календарний та семестровий контроль результатів навчання в КПІ ім. Ігоря Сікорського». Детально: <https://osvita.kpi.ua/node/32>.

Здобувач/здобувачка вищої освіти у випадку незгоди з оцінкою за результатами контрольного заходу має право подати апеляцію у день оголошення результатів відповідного

контролю на ім'я декана факультету за процедурою, визначеною "Положенням про апеляції в КПІ ім. Ігоря Сікорського". Детально: <https://osvita.kpi.ua/index.php/node/182>.

Таблиця відповідності рейтингових балів оцінкам за університетською шкалою:

<i>Кількість балів</i>	<i>Оцінка</i>
100-95	Відмінно
94-85	Дуже добре
84-75	Добре
74-65	Задовільно
64-60	Достатньо
Менше 60	Незадовільно
Не виконані умови допуску	Не допущено

9. Додаткова інформація з дисципліни (освітнього компонента)

9.1. Методичні рекомендації щодо основного змісту відповіді на питання практичного заняття

Тема 1. Теорія держави і права в системі суспільних наук

1. Поняття, предмет та система теорії держави і права

- дати визначення (поняття) теорії держави і права як науки не менш ніж з 5 різних джерел (підручники, навчальні посібники, наукові праці, публікації тощо); розкрити загальні ознаки (характерні риси) теорії держави і права як науки;
- дати визначення (поняття) теорії держави і права як навчальної дисципліни; розкрити загальні ознаки (характерні риси) теорії держави і права як навчальної дисципліни;
- дати визначення (поняття) предмета теорії держави і права; розкрити відмінність між предметом та об'єктом теорії держави і права; дати загальну характеристику структури (структурних елементів) предмета теорії держави і права.

2. Функції теорії держави і права

- дати визначення (поняття) функцій теорії держави і права; дати поняття та загальну характеристику функцій теорії держави і права за видами; навести приклади форм реалізації кожної конкретної функції теорії держави і права.

3. Методологія теорії держави і права

- дати визначення (поняття) методології теорії держави і права; дати загальну характеристику структури (структурних елементів) методології теорії держави і права; розкрити співвідношення понять «метод», «підхід» та «принцип»;
- дати визначення (поняття) методу теорії держави і права; дати поняття та загальну характеристику методів теорії держави і права за видами навести приклади застосування методів теорії держави і права за кожним критерієм класифікації.

4. Місце теорії держави і права в системі соціально-гуманітарних та юридичних наук

- обґрунтувати місце теорії держави і права в системі юридичних наук (юриспруденції);
- розкрити співвідношення теорії держави і права та філософії; розкрити співвідношення теорії держави і права та політології; розкрити співвідношення теорії держави і права та соціології; розкрити співвідношення теорії держави і права та історії; розкрити співвідношення теорії держави і права та економічної теорії; розкрити співвідношення теорії держави і права та психології.

Тема 2. Походження права і держави

1. Соціальні передумови буття права і держави

- дати загальну характеристику історичних етапів розвитку первісного суспільства;
- дати загальну характеристику соціальної організації первісного суспільства за етапами розвитку; дати загальну характеристику публічної влади в первісному суспільстві;
- дати загальну характеристику соціального регулювання у первісному суспільстві; дати визначення (поняття) мононом; дати визначення (поняття) звичаєвого права.

2. Соціальна генеза права

- розкрити причини виникнення права; дати загальну характеристику основних етапів (рівнів) утворення права в державно-організованому суспільстві; розкрити загальні ознаки, що відрізняють норми права від норм поведінки в первісному суспільстві;
- назвати основні теорії походження (виникнення) права, їх представників; дати загальну характеристику кожній теорії походження (виникнення) права; обґрунтувати яку саме теорію походження (виникнення) права вважаєте вірогідною, на ваш погляд.

3. Основні теорії походження держави

- назвати основні теорії походження (виникнення) держави, їх представників;
- дати загальну характеристику кожній теорії походження (виникнення) держави; обґрунтувати яку саме теорію походження (виникнення) держави вважаєте вірогідною, на ваш погляд.

4. Основні шляхи виникнення та формування держави

- розкрити загальні закономірності формування держави і права;
- розкрити різноманітність шляхів формування держави у різних народів світу в минулому;
- розкрити різноманітність шляхів формування держави у різних народів світу на сучасному етапі.

Тема 3. Філософія держави

1. Сучасні підходи до вивчення держави

- дати загальну характеристику сучасних концепцій, підходів, поглядів щодо держави;
- обґрунтувати власний погляд на державу як феномен людського суспільства.

2. Поняття, ознаки та атрибути держави

- дати визначення (поняття) держави не менш ніж з 5 різних джерел (підручники, навчальні посібники, наукові праці, публікації тощо);
- назвати загальні ознаки (характерні риси) держави; розкрити зміст кожної ознаки держави;
- назвати атрибути держави; розкрити зміст кожного атрибута держави.

3. Сутність держави

- назвати основні властивості держави, розкрити їх зміст;
- розкрити соціальне призначення держави; обґрунтувати загальносоціальну сутність держави.

4. Функції держави

- дати визначення (поняття) функцій держави;
- навести підстави (критерії) класифікації функцій держави;
- розкрити зміст кожної функції держави за видами.

Тема 4. Форма держави. Типологія держави

1. Поняття та структура форми держави

- дати визначення (поняття) форми держави не менш ніж з 5 різних джерел (підручники, навчальні посібники, наукові праці, публікації тощо);
- назвати основні структурні елементи форми держави, використовуючи матеріал не менш ніж з 5 різних джерел (підручники, навчальні посібники, наукові праці, публікації тощо).

2. Форма державного правління: поняття, види

- дати визначення (поняття) форми правління не менш ніж з 5 різних джерел (підручники, навчальні посібники, наукові праці, публікації тощо);
- навести види форм державного правління, дати визначення (поняття) кожної форми правління; розкрити ознаки та видову характеристику кожної форми правління; розкрити відмінності між формами правління за видами;
- дати характеристику форми правління Української держави.

3. Форма державно-територіального устрою: поняття, види

- дати визначення (поняття) форми державного устрою не менш ніж з 5 різних джерел (підручники, навчальні посібники, наукові праці, публікації тощо);
- навести види форм державного устрою, дати визначення (поняття) кожної форми державного устрою; розкрити ознаки та видову характеристику кожної форми державного устрою; розкрити відмінності між формами державного устрою за видами;
- дати характеристику форми державно-територіального устрою Української держави.

4. Форма державно-політичного устрою: поняття, види

- дати визначення (поняття) форми державно-політичного (державно-правового) устрою не менш ніж з 5 різних джерел (підручники, навчальні посібники, наукові праці, публікації тощо);
- навести види форм державно-політичного устрою, дати визначення (поняття) кожної форми державно-політичного режиму; розкрити ознаки та видову характеристику кожної форми державно-політичного устрою; розкрити відмінності між формами державно-політичного устрою за видами;
- дати характеристику форми державно-політичного устрою Української держави.

5. Формацийний підхід до типології держави

- дати визначення (поняття) типу держави не менш ніж з 5 різних джерел (підручники, навчальні посібники, наукові праці, публікації тощо);
- навести підстави характеристики держав за типом;
- дати визначення (поняття) формацийного підходу до типології держав;
- розкрити сутність поділу держав за типом згідно з формацийним підходом;
- дати загальну характеристику кожному типу держав за формацийним підходом.

6. Цивілізаційний підхід до типології держави

- дати визначення (поняття) цивілізаційного підходу до типології держав;
- розкрити сутність поділу держав за типом згідно з цивілізаційним підходом;
- дати загальну характеристику кожному типу держав за цивілізаційним підходом.

7. Демократичний та соціально-правовий тип держави

- дати визначення (поняття) демократичної держави не менш ніж з 5 різних джерел (підручники, навчальні посібники, наукові праці, публікації тощо); навести ознаки (характерні риси) та/або принципи демократичної держави;
- дати визначення (поняття) соціальної держави не менш ніж з 5 різних джерел (підручники, навчальні посібники, наукові праці, публікації тощо); навести ознаки (характерні риси) та/або принципи соціальної держави;
- дати визначення (поняття) правової держави не менш ніж з 5 різних джерел (підручники, навчальні посібники, наукові праці, публікації тощо); навести ознаки (характерні риси) та/або принципи правової держави;
- дати характеристику типу Української держави.

Тема 5. Основи теорії влади. Механізм держави

1. Влада як соціальний інститут

- дати визначення (поняття) влади не менш ніж з 5 різних джерел (підручники, навчальні посібники, наукові праці, публікації тощо);
- дати характеристику компонентів (елементів) влади;
- дати характеристику владних відносин;
- розкрити сутність соціальної влади та її поділу (класифікації) за видами;

2. Державна влада та її властивості

- дати визначення (поняття) державної влади не менш ніж з 5 різних джерел (підручники, навчальні посібники, наукові праці, публікації тощо);
- розкрити співвідношення понять «державна влада» та «публічна влада»;
- дати загальну характеристику основним ознакам державної влади.

3. Влада сучасної держави: законодавча, виконавча, судова, контрольна

- дати визначення (поняття) законодавчої влади не менш ніж з 5 різних джерел (підручники, навчальні посібники, наукові праці, публікації тощо); навести ознаки (характерні риси) законодавчої влади;
- дати визначення (поняття) виконавчої влади не менш ніж з 5 різних джерел (підручники, навчальні посібники, наукові праці, публікації тощо); навести ознаки (характерні риси) виконавчої влади;
- дати визначення (поняття) судової влади не менш ніж з 5 різних джерел (підручники, навчальні посібники, наукові праці, публікації тощо); навести ознаки (характерні риси) судової влади;

- дати визначення (поняття) контрольної влади не менш ніж з 5 різних джерел (підручники, навчальні посібники, наукові праці, публікації тощо); навести ознаки (характерні риси) контрольної влади; розкрити відмінність понять «контрольна влада» та «наглядова влада»
- загальну характеристику системі стримувань і противаг відповідно до принципу поділу державної влади, загальну характеристику системі запобігання корупції (на прикладі однієї або декількох сучасних держав).

4. Механізм держави: поняття, ознаки, структура

- дати визначення (поняття) механізму держави не менш ніж з 5 різних джерел (підручники, навчальні посібники, наукові праці, публікації тощо);
- навести ознаки (характерні риси) механізму держави; розкрити зміст кожної ознаки механізму держави;
- дати характеристику структури (елементів) механізму держави; розкрити сутність державних установ, закладів, організацій, підприємств як структурних елементів механізму держави; розкрити сутність процедури прийняття державних рішень як структурного елемента механізму держави.

5. Апарат держави як центральний елемент механізму держави

- дати визначення (поняття) апарата держави не менш ніж з 5 різних джерел (підручники, навчальні посібники, наукові праці, публікації тощо);
- розкрити співвідношення понять «механізм держави» та «апарат держави»;
- навести ознаки (характерні риси) апарата держави; розкрити зміст кожної ознаки апарата держави.

6. Орган держави як елемент апарату держави

- дати визначення (поняття) органу держави не менш ніж з 5 різних джерел (підручники, навчальні посібники, наукові праці, публікації тощо); навести ознаки (характерні риси) органу держави;
- навести основні принципи (засади) організації і діяльності (формування і функціонування) органів держави;
- розкрити співвідношення понять «функції органу держави», «компетенція органу держави», «повноваження органу держави»;
- навести підстави (критерії) класифікації органів держави; розкрити зміст кожної підстави класифікації органів держави за видами.

7. Державна служба

- дати визначення (поняття) державної служби не менш ніж з 5 різних джерел (нормативно-правові акти, підручники, навчальні посібники, наукові праці, публікації тощо); навести ознаки (характерні риси) державної служби;
- розкрити співвідношення понять «публічна служба», «державна служба», «муніципальна служба»;
- дати визначення (поняття) державного службовця; навести ознаки (характерні риси) державного службовця як професіонала управління; навести підстави (критерії) класифікації державних службовців;
- дати визначення (поняття) службової особи; дати визначення (поняття) посадової особи.

Тема 6. Політична система суспільства і держава

1. Політична система суспільства: поняття, сутність, типологія

- дати визначення (поняття) політичної системи суспільства не менш ніж з 5 різних джерел (підручники, навчальні посібники, наукові праці, публікації тощо);
- навести структуру політичної системи суспільства; розкрити сутність кожного елемента політичної системи суспільства;
- навести підстави (критерії) типології політичних систем суспільства; розкрити зміст політичної системи суспільства за кожним типом.

2. Місце держави в політичній системі суспільства

- розкрити особливе місце держави в політичній системі суспільства;
- дати загальну характеристику взаємодії держави з кожним суб'єктом політичної системи суспільства.

3. Громадянське суспільство і держава

- дати визначення (поняття) громадянського суспільства не менш ніж з 5 різних джерел (підручники, навчальні посібники, наукові праці, публікації тощо);
- навести ознаки (характерні риси) громадянського суспільства;
- навести структуру громадянського суспільства; розкрити сутність кожного елемента громадянського суспільства;
- розкрити зміст основних принципів (засад) функціонування громадянського суспільства, взаємодії громадянського суспільства і держави.

4. Місцеве самоврядування і держава

- дати визначення (поняття) місцевого самоврядування не менш ніж з 5 різних джерел (нормативно-правові акти, підручники, навчальні посібники, наукові праці, публікації тощо);
- навести ознаки (характерні риси) місцевого самоврядування;
- розкрити співвідношення понять «місцеве самоврядування» та «муніципальна влада»;
- навести основні моделі (системи, типи) місцевого самоврядування;
- розкрити зміст основних принципів (засад) взаємодії місцевого самоврядування і держави.

5. Держава і соціальне партнерство

- дати визначення (поняття) соціального партнерства не менш ніж з 5 різних джерел (нормативно-правові акти, підручники, навчальні посібники, наукові праці, публікації тощо);
- навести основні моделі соціального партнерства;
- дати загальну характеристику держави як суб'єкта соціального діалогу, форм і рівнів соціального діалогу.

Тема 7. Людина і держава

1. Правовий статус особи

- дати визначення (поняття) правового статусу особи;
- навести структуру правового статусу особи; розкрити сутність кожного елемента правового статусу особи;
- навести види правового статусу особи; розкрити зміст правового статусу особи за кожним видом.

2. Теорія прав людини

- дати визначення (поняття) «права людини» та/або «права і свободи людини» не менш ніж з 5 різних джерел (підручники, навчальні посібники, наукові праці, публікації тощо);
- навести основні ознаки (характерні риси) прав людини;
- навести структуру суб'єктивного права та/або свободи людини, розкрити сутність кожного елемента;
- навести підстави (критерії) типології прав людини; дати загальну характеристику прав людини за кожним типом (видом).

3. Основні права і свободи людини і громадянина

- розкрити співвідношення понять «права людини» та «свободи людини»;
- розкрити співвідношення понять «права людини», «права громадянина», «права особи»;
- дати визначення (поняття) «принципи прав людини»; розкрити зміст основних принципів прав людини;
- дати загальну характеристику фундаментальних (основних) прав людини.

4. Юридичні обов'язки людини і громадянина

- дати визначення (поняття) обов'язку людини;
- навести ознаки (характерні риси) юридичних обов'язків людини;
- навести підстави (критерії) класифікації юридичних обов'язків людини, дати загальну характеристику обов'язків людини за кожним видом;
- дати загальну характеристику основних обов'язків людини і громадянина.

5. Гарантії прав людини у сучасній державі

- дати визначення (поняття) гарантій прав людини;
- навести підстави (критерії) класифікації гарантій прав людини; дати загальну характеристику гарантій прав людини за кожним видом;
- дати визначення (поняття) «механізм забезпечення прав людини», розкрити зміст основних структурних елементів юридичного механізму гарантування прав людини; розкрити

співвідношення понять «реалізація прав людини», «охорона прав людини», «захист прав людини».

6. Міжнародні стандарти прав людини

- дати визначення (поняття) міжнародних стандартів прав людини;
- навести види міжнародних (міжнародно-правових) стандартів у сфері прав людини.

Тема 8. Філософія права

1. Філософія права: поняття, предмет, структура

- дати визначення (поняття) філософії права;
- розкрити предмет філософії права як самостійної галузі теоретичного знання; розкрити специфіку (основні питання) філософсько-правової науки;
- розкрити систему філософії права; дати визначення (поняття) “історія філософії права”, “гносеологія права”, “антропологія права”, “онтологія права”, “аксіологія права”;
- розкрити співвідношення філософії права з науками: загальної теорії права, соціології права, політології права.

2. Основні концепції праворозуміння

- навести основні історичні та сучасні концепції (типи, підходи) праворозуміння;
- розкрити сутність кожної концепції (типу, підходу) праворозуміння; назвати їх представників.

3. Право як феномен: поняття, ознаки, властивості

- дати визначення (поняття) “право” не менш ніж з 5 різних джерел (підручники, навчальні посібники, наукові праці, публікації тощо);
- навести основні соціальні ознаки права; навести основні юридичні ознаки права; розкрити зміст кожної ознаки права;
- висловити власний погляд на право; обґрунтувати власну думку щодо права як багатогранного складного явища.

4. Функції та принципи права

- дати визначення (поняття) “функції права” не менш ніж з 5 різних джерел (підручники, навчальні посібники, наукові праці, публікації тощо);
- розкрити сутність кожної функції права.
- дати визначення (поняття) “принципи права” не менш ніж з 5 різних джерел (підручники, навчальні посібники, наукові праці, публікації тощо);
- розкрити сутність кожного принципу права.

5. Соціальна цінність права

- проаналізувати право з погляду ціннісного підходу; розкрити сутність фундаментальних аспектів цінності права: власної, інструментальної, історико-культурної;
- розкрити сутність ціннісних вимірів права: загальнолюдського (загальноцивілізаційного), загальносоціального, особистісного.

Тема 9. Право в системі соціального регулювання

1. Загальна характеристика системи соціальних норм

- дати визначення (поняття) “соціальні норми”;
- навести загальні ознаки (характерні риси) соціальних норм;
- навести критерії (підстави) класифікації соціальних норм; дати загальну характеристику соціальних норм за кожним видом;
- дати визначення (поняття) “соціальне регулювання”; розкрити сутність права як особливого соціального регулятора.

2. Право і мораль

- дати визначення (поняття) “мораль”; дати визначення (поняття) “норми моралі”;
- розкрити єдність, відмінність та взаємодію права і моралі; назвати спільні риси права і моралі; назвати критерії розмежування права і моралі; навести приклади взаємодії норм моралі та норм права.

3. Право і релігія

- дати визначення (поняття) “релігійні норми”;

- розкрити єдність, відмінність та взаємодію права і релігії; назвати спільні риси норм права і релігійних норм; назвати критерії розмежування норм права і релігійних норм; навести приклади взаємодії норм права і релігійних норм.

4. Право і політика

- дати визначення (поняття) “політика”; дати визначення (поняття) “політичні норми”;
- розкрити єдність, відмінність та взаємодію права і політики; назвати спільні риси норм права і політичних норм; назвати критерії розмежування норм права і політичних норм; навести приклади взаємодії норм права і політичних норм.

5. Право і корпоративні норми

- дати визначення (поняття) “корпоративні норми”; назвати предмет регулювання корпоративних норм;
- розкрити єдність, відмінність та взаємодію норм права і корпоративних норм; назвати спільні риси норм права і корпоративних норм; назвати критерії розмежування норм права і корпоративних норм; навести приклади взаємодії норм права і корпоративних норм.

6. Право і технічні норми

- дати визначення (поняття) “технічні норми”;
- навести критерії (підстави) класифікації технічних норм; дати загальну характеристику технічних норм за кожним видом;
- розкрити єдність, відмінність та взаємодію права і технічних норм; назвати спільні риси норм права і технічних норм; назвати критерії розмежування норм права і технічних норм; навести приклади взаємодії норм права і технічних норм.

Тема 10. Форми права. Норми права

1. Поняття і види форм (джерел) права

- дати визначення (поняття) “форми (джерела) права”; розкрити співвідношення понять “форма права” та “джерела права”; навести критерії (підстави) класифікації форм (джерел) права; дати загальну характеристику форм (джерел) права за кожним видом, зокрема, основних історичних форм (джерел) права;
- дати поняття “правовий звичай”; навести ознаки правового звичаю;
- дати поняття “судовий прецедент”; навести ознаки судового прецеденту; розкрити співвідношення понять “правовий прецедент” та “судовий прецедент”;
- дати поняття “нормативний договір”; навести ознаки нормативного договору;
- дати поняття “правова доктрина”; розкрити сутність доктринальної форми права.

2. Нормативно-правові акти

- дати поняття “нормативно-правовий акт”; навести ознаки нормативно-правового акта;
- навести критерії (підстави) класифікації нормативно-правових актів; дати загальну характеристику нормативно-правових актів за кожним видом зокрема, за юридичною силою;
- дати поняття “конституція”, навести види конституцій; дати поняття “закон”, навести класифікацію законів; дати поняття “підзаконний нормативно-правовий акт”, навести класифікацію підзаконних нормативно-правових актів;
- дати поняття “законодавчий процес”; розкрити загальний зміст основних стадій законодавчого процесу;
- дати поняття “систематизація нормативно-правових актів”; навести ознаки і форми (види) систематизації; дати поняття “кодифікація” та “інкорпорація” законодавства; назвати основні принципи та підходи до систематизації законодавства.

3. Право і законодавство

- дати поняття “система права”; розкрити суть розмежування понять “система права” та “правова система”; навести ознаки системи права;
- навести елементи системи права, дати загальну характеристику кожному елементу; дати поняття “галузь права”, навести ознаки та види; дати поняття “публічне право” та “приватне право”; розкрити місце міжнародного права в системі національного права; дати поняття “інститут права”, навести ознаки та види;
- дати поняття “система законодавства”; розкрити відмінність понять “система права” та “система законодавства”; навести ознаки системи законодавства;

- розкрити структуру законодавства; навести критерії (підстави) класифікації системи законодавства.

4. Поняття, ознаки та структура норми права

- дати визначення (поняття) “норма права” та/або “правова норма” не менш ніж з 5 різних джерел (підручники, навчальні посібники, наукові праці, публікації тощо);
- навести загальні ознаки норм права; розкрити зміст кожної загальної ознаки права; навести спеціальні ознаки права; розкрити зміст кожної спеціальної ознаки права;
- розкрити структуру норми права; дати поняття “гіпотеза норми права”; навести критерії (підстави) класифікації гіпотез правової норми, дати їх загальну характеристику за кожним видом; дати поняття “диспозиція норми права”; навести критерії (підстави) класифікації диспозицій, дати їх загальну характеристику за кожним видом; дати поняття “санкція норми права”; навести критерії (підстави) класифікації санкцій правової норми, дати їх загальну характеристику за кожним видом;
- дати поняття “норма міжнародного права”; розкрити особливості норм міжнародного права.

5. Класифікація норм права

- навести критерії (підстави) класифікації норм права; дати загальну характеристику норм права за кожним видом;
- дати поняття “спеціалізовані норми права”; навести види спеціалізованих (нетипових) норм права; дати їх загальну характеристику за кожним видом;
- навести способи (прийоми) викладу норм права в статтях нормативно-правових актів, дати їх загальну характеристику.

6. Нормотворча техніка

- дати поняття “правоутворення”, “правотворчість”, “законотворчість” “нормотворчість”; розкрити співвідношення цих понять;
- дати загальну характеристику функцій правотворчості, принципів правотворчості, видів правотворчості;
- дати поняття “юридична техніка”, розкрити її сутність та види; дати поняття “нормотворча техніка”, розкрити її сутність як виду юридичної техніки;
- навести ознаки нормотворчої техніки, розкрити зміст кожної ознаки;
- розкрити структуру нормотворчої техніки та сутність кожного з елементів;
- навести засоби нормотворчої техніки, розкрити їх зміст;
- навести правила нормотворчої техніки, розкрити їх зміст;
- дати поняття “законодавча техніка”; дати загальну характеристику законодавчої техніки як основного виду нормотворчої техніки.

Тема 11. Правові відносини

1. Поняття, ознаки та види правовідносин

- дати визначення (поняття) “правові відносини” не менш ніж з 5 різних джерел (підручники, навчальні посібники, наукові праці, публікації тощо);
- навести основні ознаки правовідносин, розкрити зміст кожної ознаки;
- навести не менш ніж 10 критеріїв (підстав) класифікації правовідносин, дати їх загальну характеристику за кожним видом (підвидом).

2. Структура правовідносин

- дати поняття “структура правовідносин”, “склад правовідносин”, “зміст правовідносин”; розкрити співвідношення цих понять; навести елементи складу правовідносин;
- дати поняття “суб’єкт правовідносин”; навести критерії (підстави) класифікації суб’єктів правовідносин; дати загальну характеристику суб’єктів правовідносин за кожним видом;
- дати поняття “правосуб’єктність”, розкрити властивості правосуб’єктності; дати поняття “правоздатність”, навести види правоздатності, дати їх загальну характеристику; дати поняття “дієздатність”, розкрити її властивості, зміст, обсяг (рівні); дати поняття “деліктоздатність”, розкрити її зміст;
- дати поняття “об’єкт правовідносин”; навести види об’єктів правовідносин, дати їх загальну характеристику;
- дати поняття “суб’єктивне право”, навести види суб’єктивних прав, дати їх загальну характеристику;

- дати поняття “юридичний обов’язок”; дати загальну характеристику юридичних обов’язків.

3. Юридичні факти

- дати поняття “юридичний факт”; навести основні ознаки юридичних фактів; розкрити функції юридичних фактів;
- навести критерії (підстави) класифікації юридичних фактів; дати загальну характеристику юридичних фактів за кожним видом;
- дати поняття “правова презумпція”; навести види правових презумпцій, дати їх загальну характеристику;
- дати поняття “юридична фікція”; навести види юридичних фікцій, дати їх загальну характеристику;
- дати поняття “правова аксіома”; дати загальну характеристику правових аксіом, навести приклади правових аксіом;
- дати поняття “преюдиція”; дати загальну характеристику преюдиційних фактів, навести приклади преюдиційних фактів.

Тема 12. Тлумачення та реалізація норм права

1. Поняття, функції та види тлумачення правових норм

- дати визначення (поняття) “тлумачення права” та/або “тлумачення норм права” не менш ніж з 5 різних джерел (підручники, навчальні посібники, наукові праці, публікації тощо);
- навести основні функції тлумачення норм права, розкрити зміст кожної функції;
- навести критерії (підстави) класифікації тлумачення правових норм, дати їх загальну характеристику за кожним видом (підвидом).

2. Способи тлумачення правових норм

- дати поняття “способи тлумачення правових норм”; розкрити співвідношення понять “способи тлумачення правових норм” та “засоби тлумачення правових норм”;
- навести основні способи (прийоми) тлумачення норм права, розкрити зміст, особливості, специфіку засобів тлумачення кожного способу.

3. Реалізація норм права: поняття та форми

- дати поняття “реалізація норм права”;
- навести критерії (підстави) класифікації форм реалізації норм права; дати загальну характеристику кожної форми реалізації норм права;
- дати поняття “правозастосування” та/або “застосування норм права”; розкрити зміст застосування норм права як особливої форми реалізації норм права; дати поняття “правозастосовча діяльність”, навести основні вимоги до правозастосовчої діяльності.

4. Стадії застосування правових норм

- навести основні стадії процесу застосування права (норм права);
- розкрити зміст кожної стадії правозастосування.

5. Акт правозастосування: поняття, властивості, види

- дати поняття “акт застосування правових норм” та/або “акт правозастосування”; навести структуру (елементи) акта правозастосування;
- навести основні властивості акта застосування правових норм, розкрити їх зміст;
- навести критерії (підстави) класифікації актів правозастосування; дати загальну характеристику актів правозастосування за кожним видом.

6. Прогалини у праві. Аналогія закону й аналогія права

- дати поняття “прогалини у праві”; навести основні причини виникнення прогалин у праві; навести способи подолання прогалин у праві;
- дати поняття “аналогія закону”, розкрити її сутність;
- дати поняття “аналогія права”, розкрити її сутність;
- розкрити винятковий та обмежений характер застосування інституту аналогії у праві.

9.2. Орієнтовний перелік питань до екзамену

1. Поняття, предмет та система теорії держави і права.
2. Функції теорії держави і права.
3. Методологія теорії держави і права.
4. Місце теорії держави і права в системі соціально-гуманітарних та юридичних наук.

5. Соціальні передумови буття права і держави.
6. Соціальна генеза права.
7. Основні теорії походження держави.
8. Основні шляхи виникнення та формування держави.
9. Сучасні підходи до вивчення держави.
10. Поняття, ознаки та атрибути держави.
11. Сутність держави.
12. Функції держави.
13. Поняття та структура форми держави.
14. Форма державного правління: поняття, види.
15. Форма державно-територіального устрою: поняття, види.
16. Форма державно-політичного устрою: поняття, види.
17. Формаційний підхід до типології держави.
18. Цивілізаційний підхід до типології держави.
19. Демократичний та соціально-правовий тип держави.
20. Влада як соціальний інститут.
21. Державна влада та її властивості.
22. Влада сучасної держави: законодавча, виконавча, судова, контрольна.
23. Механізм держави: поняття, ознаки, структура.
24. Апарат держави як центральний елемент механізму держави.
25. Орган держави як елемент апарату держави.
26. Державна служба.
27. Політична система суспільства: поняття, сутність, типологія.
28. Місце держави в політичній системі суспільства.
29. Громадянське суспільство і держава.
30. Місцеве самоврядування і держава.
31. Держава і соціальне партнерство.
32. Правовий статус особи.
33. Теорія прав людини.
34. Основні права і свободи людини і громадянина.
35. Юридичні обов'язки людини і громадянина.
36. Гарантії прав людини у сучасній державі.
37. Міжнародні стандарти прав людини.
38. Філософія права: поняття, предмет, структура.
39. Основні концепції праворозуміння.
40. Право як феномен: поняття, ознаки, властивості.
41. Функції та принципи права.
42. Соціальна цінність права.
43. Загальна характеристика системи соціальних норм.
44. Право і мораль.
45. Право і релігія.
46. Право і політика.
47. Право і корпоративні норми.
48. Право і технічні норми.
49. Поняття і види форм (джерел) права.
50. Нормативно-правові акти.
51. Право і законодавство.
52. Поняття, ознаки та структура норми права.
53. Класифікація норм права.
54. Нормотворча техніка.
55. Поняття, ознаки та види правовідносин.
56. Структура правовідносин.
57. Юридичні факти.
58. Поняття, функції та види тлумачення правових норм.
59. Способи тлумачення правових норм.

60. Реалізація норм права: поняття та форми.
61. Стадії застосування правових норм.
62. Акт правозастосування: поняття, властивості, види.
63. Прогалини у праві. Аналогія закону й аналогія права.
64. Поняття й основні види правомірної поведінки.
65. Правопорушення: поняття, склад, види.
66. Причини правопорушень і шляхи їх подолання.
67. Юридична відповідальність: поняття, види, мета та функції.
68. Підстави та принципи юридичної відповідальності.
69. Правопорядок: поняття, ознаки, структура, функції, принципи.
70. Законність як принцип, метод та режим.
71. Правосвідомість: поняття, структура, функції та види.
72. Поняття та види деформації правової свідомості. Правовий нігілізм.
73. Правова культура: поняття, структура, функції, види та типи.
74. Правове виховання: поняття, форми, методи.
75. Правова система: поняття, ознаки, структура.
76. Типології та класифікації правових систем сучасності.
77. Правова система України.
78. Правова система Європейського Союзу.

Робочу програму навчальної дисципліни (силабус):

Складено доцентом кафедри теорії та практики управління, кандидатом юридичних наук, доцентом Шумаком Ігорем Олексійовичем.

Ухвалено кафедрою теорії та практики управління (протокол № 15 від 19.06.2025 р.)

Погоджено Методичною комісією факультету соціології і права (протокол № 4 від 24.06.2025 р.)